

ชื่อบ้าน นามเมือง ตำบลคำขวาง

ประวัติหมู่บ้าน เดิมชาวบ้านอพยพมาจากอำเภอเมือง และอำเภอใกล้เคียงเพื่อประกอบอาชีพทำไร่ทำนา ในอดีตนั้นตำบลคำขวางมีพื้นที่กว้างขวางมาก รวมทั้งจำนวนประชากรมีมาก ต่อมาจึงได้แบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๒ ตำบล คือ ตำบลปทุม และตำบลโพธิ์ใหญ่ สาเหตุที่ตั้งชื่อ “คำขวาง” เพราะมีหนองน้ำอยู่กลางหมู่บ้าน ชาวบ้านได้อาศัยอยู่บริเวณรอบ ๆ หนองน้ำแห่งนี้ มีชื่อว่า “หนองน้ำคำ” และเพื่อเป็นสิริมงคลแก่หมู่บ้านจึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านตามลักษณะหนองน้ำที่ตั้งขวางหมู่บ้านว่า “บ้านคำขวาง” ซึ่งเป็นชื่อของตำบลคำขวาง มาจนถึงทุกวันนี้

พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.๒๕๓๗ กำหนดให้สภาตำบลที่มีรายได้ไม่รวมเงินอุดหนุนในปีงบประมาณที่ล่วงมาติดต่อกัน ๓ ปี ไม่ต่ำกว่าปีละ ๑๕๐,๐๐๐.- บาท ให้จัดตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล (มาตรา ๔๐) และให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีฐานะเป็นนิติบุคคลและเป็นราชการบริหารส่วนท้องถิ่น (มาตรา ๔๓) และสภาตำบลคำขวาง จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๓๘ ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่ม ๑๑๑ ตอนที่ ๕๓ ก. ลงวันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๓๗ และจัดตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๓๙ ลำดับที่ ๓๕๔๙ สภาตำบลคำขวาง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี เป็นองค์การบริหารส่วนตำบลคำขวาง จากนั้น องค์การบริหารส่วนตำบลคำขวางได้รับการประกาศยกฐานะเป็นเทศบาลตำบลคำขวาง เมื่อวันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๒ ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง การจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล คำขวาง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี เป็นเทศบาลตำบลคำขวาง

ความหมายของตราสัญลักษณ์ : ประกอบด้วย รูป พระอาทิตย์ ภูเขา ดอกบัว และแม่น้ำ สื่อความหมาย ดังนี้

รูปพระอาทิตย์ หมายถึง ความสว่างสดใส ความเจริญรุ่งเรืองของตำบลคำขวาง

ภูเขา หมายถึง ภูมิประเทศน่าอยู่ อุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร

ดอกบัว หมายถึง ความมีจิตใจอันดีงาม รู้รักสามัคคี

แม่น้ำ หมายถึง "หนองโสกใหญ่" ซึ่งเป็นหนองน้ำของตำบลคำขวาง เดิมชาวบ้านเรียกว่า "หนองน้ำคำ" เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ชื่อตำบลจึงได้ตั้งชื่อตำบลตามลักษณะหนองน้ำที่ตั้งขวางตำบลว่า "ตำบลคำขวาง" ซึ่งเป็นชื่อของตำบลมาจนถึงทุกวันนี้

ที่ตั้ง เทศบาลตำบลคำขวาง ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลคำขวาง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

อาณาเขต ทิศเหนือ ติดกับ ตำบลบึงไผ่

ทิศใต้ ติดกับ ตำบลธาตุ

ทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลโพธิ์ใหญ่

ทิศตะวันตก ติดกับ เทศบาลตำบลแสนสุข

เทศบาลตำบลคำขวางมีเนื้อที่ 35.90 ตารางกิโลเมตร หรือ ประมาณ 22,437.50 ไร่ แบ่งเป็น 10 หมู่บ้าน ได้แก่

หมู่ที่ 1 บ้านแฮ่, หมู่ที่ 2 บ้านแค, หมู่ที่ 3 บ้านหนามแท่ง, หมู่ที่ 4 บ้านโนนเค็ง, หมู่ที่ 5 บ้านคำขวาง, หมู่ที่ 6 บ้านแต่้, หมู่ที่ 7 บ้านเกษตรพัฒนา, หมู่ที่ 8 บ้านเกษตรพัฒนาเหนือ, หมู่ที่ 9 บ้านเกษตรสามัคคี, หมู่ที่ 10 บ้านรวมพลัง

รูปซ้ายขวาบน รูปด้านข้างหอแจกเก่าวัดคำขวางก่อนมีการซ่อมแซมเป็นสองชั้น รูปด้านล่างซ้ายขวา สภาพลิมเก่าและส่วนช่องหน้าต่างของลิมปัจจุบันยังคงเก็บรักษาไว้

วัดคำขวาง ที่ตั้ง หมู่ที่ 5 บ้านคำขวาง ตำบลคำขวาง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

“วัดคำขวาง” เป็นวัดที่เก่าแก่อีกหนึ่งวัดในตำบลคำขวาง สร้างขึ้นปี พ.ศ. 2392 โดยหลวงพ่อดอ (หรือที่ชาวบ้านนิยม เรียกว่า “ญ่าถ่านหอ”) ได้นำพาชาวบ้านก่อตั้งวัดตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ต่อมาหลวงพ่อดั้น (ญ่าถ่านคั้น) ท่านเป็นผู้มีความชำนาญศิลปะ ได้นำพาชาวบ้านสร้างลิมหรืออุโบสถ(หลังเก่า) ซึ่งในสมัยนั้นยังไม่มีปูนซีเมนต์ อุปกรณ์ในการก่อสร้างจึงใช้วัสดุจากธรรมชาติ คือใช้ยางบงไม้ผสมกับดินแล้วปั้นเป็นก้อนนำมาเผา โดยลิมหลังนี้ยังปรากฏอยู่มาจนปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีหอแจกหรือศาลาการเปรียญไม้โบราณ ที่ทรงคุณค่าแห่งงานช่างพื้นถิ่นไทอุบลโดดเด่นที่ลวดลายที่สีหน้าหรือหน้าบัน เป็นลวดลายแบบอย่างอีสานโบราณ พร้อมทั้งส่วนองค์ประกอบประดับไม่ว่าจะเป็นส่วนเครื่องล้าของซ่อฟ้าหางหงส์ที่โดดเด่น จนได้รับการรับรองจากเขตนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแล้วศิลปกรรมท้องถิ่นและขึ้นทะเบียนเป็นสมบัติของกรมศิลปากร นอกจากนี้ภายในวัดบ้านคำขวาง ยังมีวัดอุโบสถ และศิลปวัตถุ ให้เที่ยวชม ได้แก่ พระพุทธรูปหินแกะสลักโบราณ โป่งใหญ่ ซึ่งสร้างจากไม้ทั้งต้นสูงกว่า 6 เมตร ธรรมาสันโบสถ์ซึ่งเป็นศิลปะพื้นเมืองอีสานที่ทรงคุณค่า

ภาพประกอบจากการจำลองรูปแบบดั้งเดิมในสภาพแรกสร้างหอแจก วัดคำขวาง อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี โดยอ้างอิงจากภาพเก่าก่อนมีการบูรณะซ่อมแซมในสมัยหลัง

องค์ความรู้ด้านหอแจกอีสานศึกษา

หอแจกอีสาน วิถีสังคมวัฒนธรรมงานช่างอีสาน โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับวัดหรืออาฮาม ในศาสนา การที่ถือได้ว่าเป็นส่วนประธานหรือสิ่งก่อสร้างที่สำคัญที่สุดประเภทหนึ่งด้านการจัดวางผังบริเวณ ในวัดก็คือ “หอแจก” ซึ่งเป็นชื่อเรียกตามสมมุติที่ใช้เรียกแทนศาสนาการประเภทหนึ่ง ในมิติทางวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขงด้านภาษาถิ่น

ที่คุ้นเคยในวัฒนธรรมลาว ของคนอีสานยุคจารีตโบราณ หากแต่ในวิถีสังคมปัจจุบัน สำหรับคนรุ่นใหม่จะนึกถึงและคุ้นชินกับคำว่า “**ศาลาการเปรียญ**” ซึ่งเป็นภาษาสำเนียงหลวงของกลุ่มน้ำเจ้าพระยาที่เข้ามาแทนที่ภาษาถิ่นไทยอีสาน ผ่านระบบการศึกษาไทยในทุกระดับชั้น

โดยทั้งนี้ หอแจก ยังมีชื่อเรียกอื่นๆที่ต่างออกไปอีก เช่น **ศาลาโรงธรรม** หรือ**ธรรมศาลา**ก็เรียก โดยนัยยะแห่งชื่อที่มาก็จะสื่อให้เห็นถึงประเภทชนิดของกิจกรรมการใช้งานในพื้นที่เป็นสำคัญเช่น หอแจก ศาลาโรงธรรม ธรรมศาลา รวมถึง ศาลาการเปรียญ ที่ถูกใช้ในการจัดการเรียนการสอนด้านการศาสนาของเปรียญในลำดับชั้นต่างๆของพระสงฆ์ ถือเป็นพื้นที่ชุมนุมอย่างสาธารณะที่เกี่ยวข้องในงานพุทธพิธี ให้ศีล ให้ทาน เป็นสถานที่เรียนรู้ สร้างเสริมโลกทัศน์ด้านธรรมะคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ เพื่อป้องกันภัยให้สติ ผู้คนในการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม รวมถึงเป็นสถานที่ในการประกอบพุทธพิธีต่างๆเพื่อเสริมสร้างพลังความเชื่อความศรัทธา เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา และแจกจ่ายบุญทานสิ่งของอย่างทางโลกและทางธรรม โดยมีการแบ่งแยกบุคคลผู้ใช้งานระหว่างฆราวาสและพระสงฆ์ผ่านพื้นที่ในแต่ละกลุ่มคนเพศสภาพและกิจกรรม

รูปซ้าย หอแจกแบบอย่างวัฒนธรรมลาว วัดจอมศรี อ.ดงหลวง จ.มุกดาหาร (รี้อแล้ว) ถ่ายโดย วิโรฒ ศรีสุโร
รูปขวาหอแจก/วิหาร ศิลปะไทยใหญ่หรือศิลปะกุกลา วัดศรีมณฑล อ.เมือง จ.มุกดาหาร สร้างเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๐ แล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๙ โดย หลวงปู่ดี วงสุปัญญา (กงนะ) ร่วมกับนายหลง กงนะโตดเด่นด้วยโครงสร้างหลังคาที่โดดเด่นที่สุดในอีสาน (รูปถ่ายเมื่อปีพ.ศ.๒๕๕๙ปัจจุบันได้รับการบูรณะซ่อมแซมแล้วโดยกรมศิลปากร)

ภาคอีสานตั้งแต่ในยุคสร้างบ้านแปลงเมือง การจัดวางแผนผังบริเวณของวัดในวิถีชาวบ้าน จะไม่มีแบบแผนที่แน่นอนตายตัว เหมือนแบบอย่างวัฒนธรรมราชสำนัก โดยจะให้ความสำคัญกับ **หอแจก** อยู่เป็นส่วนสำคัญที่ประธานของวัดพอกับสิมหรือโบสถ์ กรณีที่เป็นสิมที่ตั้งอยู่บนบก โดยเฉพาะในเขตพุทธาวาส ที่เน้นการวางอาคารใกล้ชุมชนและต้องเข้าถึงได้ง่าย ส่วนสิมน้ำจะอาศัยบริเวณห้วยหนองคลองบึงในการสร้างให้มีขนาดเล็กๆ พอเพียงสำหรับประกอบศาสนกิจเฉพาะของพระสงฆ์ ที่เรียกกันว่า **สิมน้ำ** หรือบ้างก็อาจไปใช้ สิม ในการทำสังฆกรรม

ร่วมกันกับวัดอื่นๆที่อยู่ข้างเคียงก็ถือเป็นจารีตปกติ โดยเฉพาะถ้าเป็นวัดในชนบทรอบนอกของเมืองส่วนที่เป็นสิมบก ในวัดก็จะมีขนาดเล็กๆแต่ที่ขาดไม่ได้เห็นจะเป็น หอแจก หรือศาลาโรงธรรม ศาลาการเปรียญก็เรียก

ดังนั้นในวัฒนธรรมงานช่างชาวบ้าน(ซึ่งเป็นกระแสหลักของสังคมอีสาน) จึงไม่พบสิ่งก่อสร้างอื่นใดที่มีความสำคัญมากไปกว่า **หอแจก** โดยเฉพาะตำแหน่งที่ตั้งและขนาดความใหญ่โตของอาคาร ซึ่งสามารถพบเห็นอยู่ตามวัดที่อยู่ในพื้นที่รอบนอกเขตตัวเมือง ตัวแปรที่มีผลต่อรูปแบบทางกายภาพและมูลเหตุของการสร้าง โดยเฉพาะพัฒนาการรูปแบบและคติความเชื่อในงานช่าง กับมิติทางสังคมการเมืองการปกครองจะเห็นได้ว่า วัดที่มีประวัติศาสตร์ที่เคยถูกสถาปนาหรือสร้างขึ้นโดยกษัตริย์ เจ้าเมืองหรือชนชั้นนำเชื้อพระวงศ์ รวมถึงกลุ่มเจ้านายพื้นเมือง นิยมที่จะการสร้างศาสนาคารประเภท วิหาร เป็นส่วนประธานในวัด ซึ่งแสดงออกผ่านขนาดที่ใหญ่โต ความวิจิตรประณีตในฝีมือเชิงช่าง อันวิจิตรที่ได้รับการฝึกฝนสืบทอดอย่างมีระบบแบบแผนอย่างชนบสกุลช่างหลวงของราชสำนัก ดังตัวอย่างที่วัดหลวงของเมืองอุบลราชธานี วัดมโนภิรมย์ เมืองมุกดาหาร และวัดกลางมิ่งเมือง เมืองร้อยเอ็ด เป็นต้น

วัดเหล่านี้มีพระพุทธรูปสำคัญประจำเมืองประดิษฐานอยู่ภายใน โดยมีสิมหรือโบสถ์แยกสร้างต่างหาก แม้ภายหลังหลายแห่งจะแปลงปรับมาผูกสิมาเป็นสิมในยุคหลัง หากแต่ถ้าเป็นวัดชาวบ้านทั่วไปจะไม่พบการคติการสร้างวิหาร มีเพียงการซ่อมแปลงหรือสร้างสิมใหม่และแปลงสิมเก่าให้เป็นวิหารตามคติทั่วไป ที่ถือว่าทุกวัดจะมี สิมได้เพียงหลังเดียว ส่วนคติการสร้างวิหารจะมีก็หลังก็ได้ในวัดๆหนึ่ง ดังนั้นอีสานจึงพบคติการสร้างวิหารน้อยมาก แต่คติการสร้างหอแจกนั้นพบเห็นได้ทั่วไปทุกวัด และหอแจกเองก็มีคติในการสร้างพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ประจำเช่นเดียวกับวิหารเช่น วัดหลวง วัดป่าใหญ่ วัดป่าน้อย วัดศรีอุบล วัดแจ้ง วัดหนองไหล จ.อุบลราชธานี เป็นต้น

ดังนั้นคติการสร้างวิหาร ในภาคอีสานถือเป็นคตินิยมเฉพาะกลุ่มของวัฒนธรรมแบบราชสำนัก ทั้งสายล้านช้างและรัตนโกสินทร์ ในยุคสมัยวัฒนธรรมไทย-ลาว หากพิจารณาจะเห็นถึงสายสัมพันธ์เชื่อมโยงไปกับอำนาจทางการเมืองตามประวัติศาสตร์สังคม ที่ว่าดินแดนแถบนี้ไม่มีกษัตริย์ปกครอง ดังนั้นรูปแบบและคตินิยมของช่างหลวงหรืองานช่างราชสำนักจึงเข้ามามีอิทธิพลน้อยมาก ยกเว้นเฉพาะหัวเมืองสำคัญ ดังที่กล่าวไว้แล้วในเบื้องต้น ดังนั้นเราจึงเห็นได้ว่ารูปแบบงานช่างไม่ว่าจะเป็นงานสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรมงานช่างพุทธศิลป์แขนงต่างๆในอีสาน ล้วนแล้วแต่มีเอกลักษณ์เฉพาะตนที่แตกต่างจากภาคอื่นๆ ซึ่งมีอิทธิพลราชสำนักครอบงำอยู่มาก โดยที่ผ่านมาสถานภาพองค์ความรู้ด้านการศึกษา หอแจก ยังมีอยู่จำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับศาสนาคารอื่นๆอย่างสิมที่มีการศึกษาอยู่ในปริมาณจำนวนมาก และการศึกษาส่วนใหญ่เป็นการศึกษาในมิติด้านการจัดกลุ่มรูปแบบ เทคนิคงานช่างเป็นสาระสำคัญ โดยขาดมิติการศึกษาถึงบริบททางสังคมการเมือง ที่เป็นปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้อง ส่งต่อสู่การกำหนดรูปแบบที่แตกต่างกันไปตามช่วงเวลาโดย

การศึกษาหอแจกในยุคสมัยพบว่ามีเหตุปัจจัยดังกล่าวล้วนเป็นตัวแปรสำคัญอันเป็นที่มาของความหลากหลายทางด้านรูปแบบที่เป็นอิสระเสรี ในการสร้างสรรค์ นอกจากนี้ยังเชื่อมโยงสัมพันธ์กับกลุ่มวัฒนธรรมเขมรที่นิยมสร้างโบสถ์แตกต่างออกไป(จากที่ได้ลงพื้นที่กลุ่มนี้จะไม่นิยมเรียกสิมอย่างในวัฒนธรรมลาวแต่จะนิยมเรียกว่า โบสถ์ ซึ่งเป็นแบบอย่างรัตนโกสินทร์ โดยสิมในวัฒนธรรมเขมรอีสานใต้ จะหมายถึงสิมที่ตั้งอยู่ในแหล่งน้ำ) ซึ่งโบสถ์จะนิยมสร้างขนาดใหญ่ โดยมีทั้งที่เป็นโบสถ์ไม้และเครื่องก่ออิฐถือปูนแบบอย่างเดียวกันกับลักษณะ หอแจก โดยมีการใช้งานไม่แตกต่างกัน เช่นประดิษฐานพระพุทธรูปองค์สำคัญ เช่น วัดเขียน อ.ขุขันธ์ จ.ศรีสะเกษ หรือที่ วัดโคกพร อ.โนนไทย นครราชสีมา และวัดอื่นๆในกลุ่มวัฒนธรรมเขมรในแถบอีสานใต้ ส่วนใหญ่ก็ถือคติ

แบบนี้ กล่าวคือ เป็นทั้งโบสถ์ที่ใช้ทำสังฆกรรมในพุทธพิธีกิจของสงฆ์ เป็นวิหารประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญ เป็นศาลาการเปรียญของวัด ที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านในการอยู่ร่วมกัน อันถือเป็นเอกลักษณ์สำคัญของหอแจกในพื้นที่แถบอีสานใต้

รูปแบบทางงานช่างของหอแจกอีสานจำแนกตามวัสดุก่อสร้างได้ ๓ ประเภทคือ

๑. แบบทรงเครื่องไม้ ๒. แบบทรงเครื่องก่อ (ก่ออิฐถือปูน) ๓. แบบทรงเครื่องไม้ผสมเครื่องก่อ

บริเวณผนังคอสองด้านในอาคารทั้ง๔ด้านนิยมเขียนรูปแต้ม ที่เป็นเรื่องราวมหาเวสสันดรชาดก๑๓กัณฑ์ ซึ่งนิยมอ้างอิงรูปแบบที่มาจากผืนผ้าผะเหวด คติดังกล่าวน่าจะเป็นต้นแบบสำคัญแห่งพัฒนาการในการเขียนรูปแต้มที่เรือนผนังอาคารอื่นๆเช่น *ลิม* โดยพื้นที่ภายในมีการแบ่งแยกระดับการใช้พื้นที่สูงต่ำตามฐานานุกรปและฐานานุศักดิ์ ผู้ใช้งานเป็นสำคัญ (การแยกพื้นที่นั่งอาสนสงฆ์) นอกจากนี้ยังมี คติการสร้างหอธรรมมาสน์ ไว้เป็นศูนย์กลางสำคัญ เพื่อใช้ในงานบุญทั่วไปและโดยเฉพาะงานบุญใหญ่อย่างงานบุญเดือนสี่หรืองานบุญผะเหวดเทศน์มหาชาติ ซึ่งเป็นช่วงงานบุญที่ทำให้หอแจกมีชีวิตชีวามากที่สุดกล่าวคือ โดยช่วงเวลาการจัดส่วนใหญ่จะพยายามไม่จัดให้ตรงกับกับบ้านอื่นๆเพื่อต้องการให้ มีการแลกเปลี่ยนกันไปทำบุญยังต่างหมู่บ้านซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นเครือญาติกัน โดยมีพระสงฆ์บ้านอื่นแลกเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปมารวมพิธี มีการเตรียมพื้นที่ในการตกแต่งหอแจกตามจารีตของจินตนาการแห่งโลกสมมุติว่าเป็นป่าเขาวงกต โดยมีหอธรรมมาสน์เป็นศูนย์กลางแทนศาลาแก้วกู่ มีการตกแต่งเครื่องพิธีนาภณัณฑ์ที่แฝงคติความเชื่อผ่านรูปสัญลักษณ์ต่างๆเช่นเครื่องบูชาคาถาพันเป็นการจำลองเรื่องราวในชาดก มีการนำพืชพรรณที่มีลักษณะให้ผลตกครั้งละมากๆ เช่น มะพร้าว อ้อย กล้วย มาตกแต่งประกอบชุ้มคูหา อันมีนัยยะเรื่องความอุดมสมบูรณ์ในการทำมาหากินของชาวบ้าน

โดยทั้งหมดได้ผลิตสร้าง จำลองสภาวะความเสมือนจริงแห่งโลกสมมุติ ในพื้นที่อาณาบริเวณมณฑล พิธีหอแจก โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญแห่งพุทธพิธีที่เกี่ยวข้องกับน้ำที่เป็นเรื่องสำคัญเกี่ยวเนื่องกับความอุดมสมบูรณ์ด้านข้าวปลาอาหารและพืชผลทางการเกษตรและเรื่องอานิสงบุญทานบารมีแห่งการให้ในเชิงจริยธรรม โดยหอแจกยังถูกใช้พื้นที่ทางการศึกษาทั้งของพระสงฆ์และชาวบ้าน ที่เข้มข้นมากขึ้น จากที่เคยใช้อยู่แล้วในจารีตเดิม (ของกระบวนการสอบสอนเปรียญระดับต่างๆ) โดยในยุคปฏิรูปการปกครองใหม่ มีการจัดการศึกษาระบบใหม่สมัยรัชกาลที่๕ คือออกพระราชบัญญัติประถมศึกษาให้คนในประเทศไทยทุกคนอ่านหนังสือไทย ด้วยเหตุนี้การเรียนภาษาอีสานหรือเรียนอักษรลาวและไทยน้อยหรืออักษรธรรม ก็เป็นอันยุติไปโดยปริยาย แต่การใช้พื้นที่ หอแจกเป็นห้องเรียนก็ยังคงดำเนินไป ก่อนที่จะมีการพัฒนาแยกพื้นที่ออกมาเป็นสัดส่วนมากขึ้นตามพัฒนาการแห่งยุคสมัยของบ้านเมือง